

УДК 159.9:373.3:371.13

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-9\(55\)-1515-1526](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-9(55)-1515-1526)

Редько Сергій Іванович кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-6903-2452>

Савченко Юрій Юрійович кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0003-3662-2787>

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Анотація. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку нашої країни надзвичайно актуалізується питання виховання та навчання дітей в умовах, що постійно змінюються. Його неможливо успішно реалізувати без належної психологізації методичного супроводу навчання учнів. Очевидно, що ці процеси необхідно розпочинати з початкової школи.

На підставі теоретичного аналізу ідей та психологічних концепцій відомих дослідників (К.О. Абульханова-Славська, Б.Г. Ананьев, Г.О. Балл, І.Д. Бех, В.С. Біблер, І.А. Зязюн, О.М. Леонтьев, С.Д. Максименко, В.Д. Шадріков) та визначення змісту психологічної культури вчителя (І.Д. Бех, В.І. Войтко, О.В. Проскура, В.В. Рибалка, Р.І. Скульський, Н.В. Чепелева) представлено і детально розкрито психологічні умови формування професійної позиції вчителя початкових класів.

Нами визначено теоретичні засади дослідження професійної позиції вчителя, сутність та структуру цього психологічного феномена, виокремлено та класифіковано психологічні умови формування професійної позиції, розкрито їх зміст. Професійна позиція розглядається як інтегральна, динамічна система внутрішніх установок, цінностей, мотивів та ставлення до професії, до учнів, колег і до себе як фахівця, що визначає характер педагогічної діяльності. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури та результатів власного дослідження визначено та проаналізовано комплекс внутрішніх (особистісних) та зовнішніх (організаційно-середовищних) психологічних умов, що сприяють формуванню професійної позиції вчителя початкових класів. Обґрунтовано, що формування цілісної, гуманістично спрямованої, рефлексивної та стійкої професійної позиції є основою в оцінці якості початкової освіти та професійного розвитку вчителя. Наведено практичні рекомендації для системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Формування професійної позиції вчителя початкових класів – це нелінійний процес, що проходить ряд етапів та відбувається під впливом внутрішніх і зовнішніх умов, а результат досягається при їх синергії.

До ключових внутрішніх умов належать: сильна гуманістично спрямована мотивація, розвинена педагогічна рефлексія тощо. Не менш важливі зовнішні умови: сприятливий соціально-психологічний клімат у педагогічному колективі закладу освіти, ефективна система наставництва та психолого-педагогічного супроводу, гуманістичний стиль керівництва закладом освіти тощо.

Ключові слова: професійна позиція вчителя, вчитель початкових класів, психологічні умови, педагогічна діяльність, професійне становлення, педагогічна рефлексія, педагогічне спілкування, мотивація, особистісний розвиток, освітнє середовище.

Redko Serhii Ivanovych Candidate of Psychology Sciences, Associate Professor of Department of Educational and Psychological and Pedagogical Sciences of the Faculty of Pedagogical Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-6903-2452>

Savchenko Yuriy Yuriyovych Candidate of Psychology Sciences, Associate Professor of Departments of Educational and Psychological and Pedagogical Sciences of the Faculty of Pedagogical Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0003-3662-2787>

PSYCHOLOGICAL CONDITIONS OF FORMING THE PROFESSIONAL POSITION OF A PRIMARY TEACHER

Abstract. At the present stage of socio-economic development of our country, the issue of raising and teaching children in constantly changing conditions is extremely relevant. It is impossible to successfully implement it without proper psychologization of methodological support for students' learning. It is obvious that these processes must be started from primary school.

Based on the theoretical analysis of the ideas and psychological concepts of famous researchers (K.O. Abulkhanova-Slavskaya, B.G. Ananyev, G.O. Ball, I.D. Bekh, B.S. Bibler, I.A. Zyazyun, O.M. Leontyev, S.D. Maksymenko, V.D. Shadrikov) and the definition of the content of the teacher's psychological culture (I.D. Bekh, V.I. Voitko, O.V. Proskura, V.V. Rybalka, R.I. Skulsky, N.V. Chepeleva), the psychological conditions for the formation of the professional position of a primary school teacher are presented and disclosed in detail.

We have defined the theoretical principles of the study of the professional position of a teacher, the essence and structure of this psychological phenomenon, identified and classified the psychological conditions for the formation of a professional position, and revealed their content. The professional position is

considered as an integral, dynamic system of internal attitudes, values, motives and attitudes towards the profession, towards students, colleagues and towards oneself as a specialist, which determines the nature of pedagogical activity. Based on the analysis of psychological and pedagogical literature and the results of our own research, a complex of internal (personal) and external (organizational and environmental) psychological conditions that contribute to the formation of the professional position of a primary school teacher has been identified and analyzed. It is substantiated that the formation of a holistic, humanistically oriented, reflective and sustainable professional position is the basis for assessing the quality of primary education and the professional development of a teacher. Practical recommendations for the system of training and advanced training of pedagogical personnel are given.

The formation of the professional position of a primary school teacher is a nonlinear process that goes through a number of stages and occurs under the influence of internal and external conditions, and the result is achieved through their synergy. Key internal conditions include: strong humanistically directed motivation, developed pedagogical reflection, etc. No less important are external conditions: a favorable socio-psychological climate in the teaching staff of an educational institution, an effective system of mentoring and psychological and pedagogical support, a humanistic style of management of an educational institution, etc.

Keywords: professional position of the teacher, primary school teacher, psychological conditions, pedagogical activity, professional development, pedagogical reflection, pedagogical communication, motivation, personal development, educational environment.

Постановка проблеми. Початкова школа – фундаментальний етап освітньої траєкторії дитини, де закладаються не лише базові знання та вміння, а й формується ставлення до навчання, розвивається самооцінка, соціальні навички, морально-ціннісні орієнтири. Вчитель початкових класів виступає ключовою фігурою у цьому процесі, виконуючи одночасно роль вихователя, наставника, організатора і партнера дитини, наставника, друга та фасилітатора, який розвиває критичне мислення та творчі здібності. Ефективність його діяльності визначається не тільки рівнем предметних знань і методичної майстерності, але й його професійною позицією [1], [6].

Професійна позиція вчителя – це складний психологічний феномен, що включає:

1) систему переконань і цінностей, а саме: ставлення до дитини як суб'єкта навчання і виховання, розуміння мети освіти, цінність знань, повага до особистості учня;

2) мотиваційну сферу, до якої належать домінуючі професійні мотиви – від альтруїстичних до прагматичних, рівень професійних прагнень, готовність до самовдосконалення;

3) емоційно-вольові характеристики: педагогічний такт, емоційна стійкість, толерантність, наполегливість, здатність до емпатії;

4) когнітивний компонент: рефлексивність, критичність мислення, здатність до аналізу власної діяльності та педагогічної ситуацій взаємодії в цілому;

5) операційний компонент, що містить готовність і здатність реалізовувати свої переконання та цінності у конкретній педагогічній діяльності, стиль педагогічного спілкування з учнями;

6) ставлення до себе як до професіонала, а саме: професійна самооцінка, почуття власної гідності, готовність нести відповідальність за результати діяльності [3].

Формування професійної позиції – це не одномоментний акт, а тривалий, динамічний процес, що розпочинається на етапі професійної підготовки, інтенсифікується на початку трудової діяльності, у перші роки роботи і продовжується протягом усього професійного життя. Окрім цього, цей процес не є спонтанним; ефективність його протікання залежить від наявності та реалізації специфічних психологічних умов. Дослідження цих умов має важливе теоретичне та практичне значення для підвищення якості підготовки вчителів, їх адаптації, профілактики професійного вигорання та забезпечення гуманістичної спрямованості початкової освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна освітня система України зазнає значних трансформацій, що потребують від вчителів початкових класів формування стійкої професійної позиції. Ця позиція ґрунтується на психологічній компетентності, гуманістичних цінностях та здатності до педагогічного партнерства. Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє виокремити ключові психологічні умови, необхідні для ефективного професійного становлення вчителя початкової школи.

Воєнний стан та пандемія COVID-19 значно вплинули на освітній процес, потребуючи від вчителів гнучкості та адаптивності у викладанні, вміння працювати з освітніми втратами через адаптацію програм, використання циклічного повторення матеріалу та диференційованого навчання, застосування цифрових технологій (Educaplay, Wordwall, Matific) для забезпечення доступності освіти.

Аналіз останніх досліджень свідчить, що формування професійної позиції вчителя початкових класів є багатоаспектним процесом, що потребує реалізації низки психологічних умов, до яких належать такі: відповідність професійним стандартам із акцентом на психологічну компетентність, інтеграція соціогенних і внутрішньоособистісних детермінант у підготовці вчителів, система неперервної освіти з використанням інтерактивних технологій, менторства та практичного досвіду, адаптація до сучасних викликів (війна, пандемія) через гнучкість та інноваційні підходи, розвиток управлінської компетентності як складової професійної позиції.

Ось добірка останніх праць і оглядів, дотичних до проблеми психологічних умов формування професійної позиції вчителя початкових класів.

В. Іванов аналізує проблему формування психологічної компетентності вчителя початкової школи в системі неперервної педагогічної освіти наголошує, що психологічна компетентність педагога обумовлена соціогенними і внутрішньоособистісними детермінантами розвитку психологічної культури.

О. Романішина досліджує теоретичні і методичні основи формування професійної ідентичності майбутніх учителів засобами інформаційних технологій, акцентує увагу на визначенні етапів становлення та розвитку професійної ідентичності, структуру й особливості її формування в майбутніх учителів як інноваційного процесу підготовки студентів у вищих педагогічних навчальних закладах. Авторка розробила й обґрунтувала концепцію професійної підготовки майбутніх учителів засобами інформаційних технологій як теоретичну основу формування професійної ідентичності студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

О. Лебідь, Л. Цуркан досліджують проблему професійну самореалізацію вчителя початкових класів, підкреслюючи, що самореалізація вчителя початкової школи – це професійне і особистісне зростання, усвідомлення своїх дій, себе в суспільстві та в професійній діяльності.

О. Самойленко досліджує проблему формування управлінської компетентності майбутнього вчителя початкових класів у процесі магістерської підготовки в закладі вищої освіти. Автор зазначає, що сучасні виклики в освіті потребують високого рівня готовності педагогів до управлінської діяльності в умовах динамічних змін освітнього середовища.

Метою статті є теоретичне обґрунтування психологічних умов формування професійної позиції учителів початкової школи під час здобуття педагогічної освіти та впродовж професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Концепція професійної позиції в педагогічній психології розвивалась у працях В.А. Сластьоніна, А.К. Маркової, Л.М. Мітиної, І.А. Зязюна, Н.В. Кузьміної. Аналіз досліджень цих науковців дозволяє тлумачити професійну позицію як:

- активну, суб'єктну позицію, адже вчитель не просто виконавець функцій, а творець освітнього процесу, який самостійно визначає навчальні цілі, методи та стиль взаємодії;
- ціннісно-змістове ядро професіоналізму, тобто як внутрішній каркас, що структурує всю діяльність педагога;
- відношення до ключових аспектів професії, а саме до учня, до себе як фахівця, до предмета, до колег, до батьків, до суспільства;
- джерело педагогічної спрямованості, бо професійна позиція визначає, чи буде діяльність спрямована на розвиток дитини, на формальне виконання навчальних програм чи на самореалізацію педагога.

Зрештою, структуру професійної позиції вчителя можна представити через взаємодію трьох основних компонентів, до яких належать: когнітивний, що містить знання про себе як педагога, про учнів, про мету і зміст професії,

педагогічна рефлексія; емоційно-оцінний – ставлення до об'єктів професійної дійсності, професійні почуття, цінності, мотиви та поведінковий як здатність і готовність реалізовувати свою позицію в конкретних діях, вчинках, стилі педагогічного спілкування, методичних рішеннях [2].

Варто зазначити, що професійна позиція вчителя початкових класів має свою специфіку, яка зумовлена віком учнів, що характеризується високою імітативністю, емоційною залежністю від вчителя, пластичністю психіки дитини. Вчитель є значущою особистістю для школяра, часто – ідеалом.

Окрім того, вчитель початкових класів виступає як наставник, предметник із багатьох дисциплін, вихователь, наставник, психолог, партнер батьків та фасилітатора, який розвиває критичне мислення та творчі здібності дитини. Професійна позиція вчителя початкової школи характеризується фундаментальністю впливу, адже досвід взаємодії з першим вчителем формує у дитини базову установку на школу, навчання, власні можливості.

До специфічних рис професійної позиції належить і необхідністю гуманістичного орієнтиру у діяльності вчителя – акцент на розвиток особистості дитини, її індивідуальності, соціальних і емоційних навичок поряд з навчальними досягненнями. Зрештою, специфічною особливістю є і висока емоційна навантаженість вчителя, що пов'язана із інтенсивністю спілкування, необхідністю постійної уваги, високою соціальною відповідальністю.

Таким чином, професійна позиція вчителя початкових класів повинна бути глибоко гуманістичною (дитина – найвища цінність), розвиваючою (орієнтація на потенціал кожної дитини), емпатичною (здатність до розуміння почуттів молодших школярів), рефлексивною (постійний аналіз своїх дій та їх впливу на учня), стійкою до стресів та творчою.

Формування професійної позиції вчителя розуміється нами як процес інтеріоризації, присвоєння професійних цінностей, норм, знань та перетворення їх у внутрішні регулятори діяльності. Цей процес буде успішний лише за наявності певних умов, які можна умовно поділити на дві великі групи: внутрішні (особистісні) та зовнішні (організаційно-середовищні). Важливою є їх взаємодія.

До внутрішніх (особистісних) психологічних умов належать ті характеристики самої особистості вчителя, які роблять його сприйнятливим до формування позитивної професійної позиції та забезпечують її внутрішню стійкість. До цих умов належать такі:

1) сформованість педагогічної спрямованості та мотивації: домінування альтруїстичних і професійно-пізнавальних мотивів, що полягає у бажанні допомагати дітям розвиватися, інтерес до педагогіки як науки і мистецтва, потребі у творчості; наявність сильної внутрішньої мотивації є ключовим чинником стійкості позиції в умовах труднощів;

2) чітке усвідомлення мети професії: розуміння, що головне – не передача інформації, а розвиток особистості учня; це формує гуманістичний вектор позиції;

3) професійні прагнення: бажання досягати успіху у роботі з дітьми, прагнення до професійного зростання;

4) здатність до самоаналізу: критичне оцінювання своїх дій, методів, вчинків, їх мотивів і наслідків для учнів;

5) аналіз педагогічних ситуацій: уміння бачити причинно-наслідкові зв'язки у взаємодії з учнями, розуміти їх позицію;

6) рефлексія власних емоційних реакцій: усвідомлення того, як власні почуття впливають на педагогічний процес і ставлення до дітей;

7) високий рівень емоційного інтелекту: самосвідомість як розуміння власних емоцій, їх причин та впливу; самоконтроль як здатність керувати своїми емоціями, особливо негативними, у стресових ситуаціях, не допускаючи їх деструктивного вливу на учнів; соціальна свідомість (емпатія) як здатність розпізнавати, розуміти та враховувати почуття, потреби та точку зору учнів; управління відносинами – вміння будувати довірчі стосунки з учнями, конструктивно вирішувати конфлікти. Емоційний інтелект є основою гуманістичного та ефективного педагогічного спілкування;

8) адекватна професійна самооцінка: реалістичне сприйняття своїх сильних і слабких сторін як педагога; позитивне ставлення до себе як професіонала (почуття компетентності, гідності) без схильності до надмірної самовпевненості чи, навпаки; адекватна самооцінка дозволяє конструктивно сприймати критику та працювати над собою;

9) психологічна готовність до професійної діяльності, що включає комунікативну готовність як здатність до ефективного вербального та невербального спілкування з дітьми різного темпераменту та соціального статусу; емоційно-вольову готовність – стійкість до стресу, наполегливість, терплячість, самоконтроль, оптимізм; когнітивну готовність як достатній рівень професійних знань (предметних, психолого-педагогічних, методичних) та здатність до їх застосування; мотиваційну готовність – бажання та готовність безпосередньо займатися педагогічною діяльністю з дітьми;

10) особистісна зрілість та гуманістичні цінності трактується як відповідальність особистості, доброчесність, прийняття гуманістичних ідеалів таких, як повага до особистої гідності кожної дитини, віра в її потенціал, толерантність, справедливість.

Зовнішні (організаційно-середовищні) психологічні умови – це фактори навколишнього професійного середовища, які стимулюють, підтримують або, навпаки, гальмують процес формування бажаної професійної позиції. До цих умов нами віднесено такі.

Сприяючий соціально-психологічний клімат у педагогічному колективі, атмосфера довіри, взаємоповаги та підтримки, відсутність конфліктів, конкуренції, «професійного снобізму» з боку досвідчених колег, можливість отримати пораду, допомогу, емоційну підтримку.

Культура професійного спілкування, що містить конструктивну критику, відкритість до обговорення проблем, обмін досвідом, адже колектив як референтна група впливає на цінності та норми поведінки вчителя.

Зрештою, командний дух – відчуття єдності, спільності цілей у навчанні та вихованні дітей.

До зовнішніх чинників належить і система наставництва та психолого-педагогічного супроводу. Ефективне наставництво – це наявність досвідченого, психологічно компетентного вчителя-наставника, який не лише консультує з методики, а й допомагає молодому педагогу орієнтуватися в складних ситуаціях взаємодії з дітьми та їх батьками, сприяє розвитку рефлексії, підтримує морально. Наставник є носієм позитивної професійної позиції.

Доступною повинна бути і психолого-педагогічної допомоги, тобто можливість консультацій зі шкільним психологом, методистом щодо конкретних проблем у роботі з класом чи окремими учнями, особистих психологічних труднощів.

Не менш важливим чинником є гуманістично орієнтований стиль керівництва адміністрації. Він включає підтримку ініціативи та творчості, можливість для вчителя впроваджувати власні ідеї, методи, експериментувати; демократичність у прийнятті рішень, зокрема, врахування думки педагогів; об'єктивність і справедливість оцінювання результатів професійної діяльності.

Надважливим є увага до психологічного стану вчителів, турбота про попередження професійного вигорання, створення умов для відпочинку. Довіра з боку керівництва сприяє формуванню відповідальної та самостійної позиції.

Варто зазначити і наявність можливостей для безперервного професійного розвитку, доступу до якісних курсів підвищення кваліфікації, не лише з методики, а й з педагогічної психології, конфліктології, емоційного інтелекту, комунікації; стимулювання самоосвіти; участь у професійних спільнотах, семінарах, конференціях, обмін досвідом, отримання нового погляду на свою діяльність, підтримка професійної мотивації.

Важливу роль у цьому відіграє психологічно комфортна організація освітнього процесу, мінімізація непотрібного паперової роботи, що відволікає від безпосередньої роботи з дітьми, забезпеченість класу необхідним обладнанням, комфортне робоче місце вчителя; повага з боку батьківської спільноти, конструктивна взаємодія та довіра.

До зовнішніх чинників належить і соціальний престиж професії та державна підтримка, що включає суспільне визнання важливості праці вчителя початкових класів та її гідну матеріальну оцінку. Відчуття соціальної значущості та захищеності сприяє формуванню позитивного ставлення до професії стабільної, відповідальної позиції.

Формування професійної позиції вчителя початкових класів – це нелінійний процес, що проходить ряд етапів, а саме: адаптація, самостійна діяльність, творча самореалізація, можливі професійні кризи. На кожному етапі значення тих чи інших умов може змінюватися.

На етапі професійної підготовки у період навчання в університеті критично важливими є формування гуманістичних цінностей і сильної мотивації; закладення основ педагогічної рефлексії; розвиток комунікативних навичок та емпатії через практику; створення позитивного образу професії викладачами університету – носіями професійної позиції.

На етапі первинної професійної адаптації, у перші роки професійної діяльності на перший план виходять зовнішні умови такі, як ефективне наставництво, позитивний психологічний клімат у колективі, наявність та доступність психолого-педагогічної допомоги, гуманістичний стиль керівництва закладом освіти, помірковане педагогічне навантаження. Зазначимо, що внутрішня мотивація та рефлексія вчителя початкових класів є опорою для подолання труднощів.

На етапі професійного самовизначення зростає роль внутрішніх умов, зокрема глибина рефлексії, рівень емоційного інтелекту, адекватність самооцінки, сила професійних прагнень. Зовнішні умови, зокрема можливості для підвищення кваліфікації, творча свобода, повага стають каталізаторами подальшого зростання та реалізації професійної позиції.

У періоди професійних криз або вигорання критичними стають підтримка колег і керівництва школи, доступ до психологічної допомоги, можливість відпочинку та перепідготовки, рефлексія власних ресурсів і цінностей, актуалізація позитивної мотивації [6].

Внутрішні та зовнішні умови тісно взаємопов'язані. Позитивне середовище – повага, підтримка, можливості – сприяє розвитку внутрішніх ресурсів вчителя початкових класів – позитивної самооцінки, мотивації, впевненості. Вчитель із розвиненими внутрішніми якостями, високим емоційним інтелектом, рефлексією здатний сам створювати навколо себе позитивний мікроклімат, конструктивно впливати на середовище.

Відсутність зовнішніх умов наприклад, несприятливий психологічний клімат, перевантаження можуть блокувати розвиток позитивної внутрішньої позиції або спотворити її, що призводить до розвитку цинізму, формалізму у професійній діяльності. Недостатній рівень внутрішніх умов – низька мотивація, слабка рефлексія – робить вчителя менш стійким до негативних впливів середовища.

Зупинимось на практичних рекомендаціях щодо створення психологічних умов формування професійної позиції вчителя початкових класів.

Для системи вищої педагогічної освіти важливим є акцент на гуманізацію підготовки майбутнього вчителя, інтеграції курсів з педагогічної етики, психології розвитку дитини, конфліктології та розвитку емоційного інтелекту на всіх етапах професійної підготовки.

Важливим є і поглиблення психолого-педагогічної практики: збільшення обсягу, різноманітність завдань, фокус на спостереженні та аналізі взаємодії «вчитель-учень», розвиток рефлексії.

Освітня складова професійної підготовки повинна містити діагностику та розвиток особистісних якостей студентів. Це можливо реалізувати через впровадження психологічного супроводу студентів, тренінги комунікації, розвитку емоційного інтелекту та стресостійкості.

Багаторічний досвід професійної діяльності в системі середньої освіти свідчить про роль шкільної адміністрації у процесі формування професійної позиції вчителя початкових класів. Важлива роль відводиться при цьому впровадженню ефективної системи наставництва: відбір та підготовка наставників, мотивація їхньої праці, чіткі цілі та механізми роботи наставника з молодим вчителем, формування психологічно безпечного середовища в школі, проведення тренінгів для колективу із ефективної комунікації, профілактики професійного вигорання, створення правил конструктивної взаємодії. Це може бути реалізовано у форматі Школи молодого вчителя [2].

Для адміністрації закладу освіти важливим є гуманізація оцінювання праці вчителя, зменшення акценту на формальних показниках, врахування якості педагогічного спілкування, індивідуального підходу до школярів, відгуків учнів та батьків. В Школі молодого вчителя акцент ставимо на практичні психолого-педагогічні модулі: робота з тривожними, агресивними дітьми; розвиток соціально-емоційного навчання, комунікація з батьками, профілактика вигорання.

Для забезпечення психологічних умов формування професійної позиції вчителя початкових класів сам вчитель повинен постійно працювати над собою, розвивати рефлексію, займатися самоосвітою в галузі вікової та педагогічної психології; при розв'язанні педагогічних задач тренувати самосвідомість, самоконтроль, емпатію, здобувати навички вирішення конфліктів. Вчитель може активно використовувати можливості наставництва, звернення до шкільного психолога, участь у професійних спільнотах. Важливо постійно турбуватися про психічне здоров'я, виділяти час на відпочинок, хобі, вміння визначати межі, техніки саморегуляції.

Висновки. Формування професійної позиції вчителя початкових класів – це складний, багатоаспектний процес, що визначає якість освіти та психологічний добробут усіх учасників освітнього процесу. Ефективність цього процесу безпосередньо залежить від створення та реалізації комплексу психологічних умов.

До ключових внутрішніх умов належать сильна гуманістично спрямована мотивація, розвинена педагогічна рефлексія, високий рівень емоційного інтелекту, адекватна професійна самооцінка, психологічна готовність до діяльності та особистісна зрілість. Ці якості закладають внутрішній фундамент позитивної, активної, дитиноцентристської позиції.

Не менш важливі зовнішні умови, а саме: сприятливий соціально-психологічний клімат у педагогічному колективі, ефективна система наставництва та психолого-педагогічного супроводу, гуманістичний стиль керівництва закладом

освіти, можливості для професійного розвитку, психологічно комфортна організація праці та підвищений соціальний статус професії. Ці чинники формують середовище, яке стимулює розвиток внутрішнього потенціалу вчителя та захищає його від професійної деформації.

Зрештою, оптимальний результат – формування стійкої, гуманістичної, рефлексивної та творчої професійної позиції – досягається лише при синергії внутрішніх зусиль вчителя та зусиль освітньої системи щодо створення необхідних зовнішніх умов. Інвестування в створення цих умов є пріоритетним завданням для забезпечення якісної початкової освіти, професійної реалізації педагогів та, в кінцевому рахунку, гармонійного розвитку підростаючого покоління.

Література:

1. Желанова В.В. Особистість майбутнього вчителя початкової школи: рефлексивний вимір. Професіографічний підхід у системі вищої освіти: монографія. Житомир : Вид-во О.О. Євенок, 2019. С. 106–125.
2. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність вчителя. – К.: Вища школа, 2017.
3. Капська А.Й. Психологічні чинники професійного становлення вчителя. – К.: Педагогічна думка, 2019.
4. Клімова Д.В. Проблема мотиваційної готовності до професійної діяльності у психології. Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 133–135.
5. Теплицька А.О. Формування основ професіоналізму майбутніх учителів математики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / А.О. Теплицька. – Дніпро, 2017. – 317 с.
6. Темченко О.В. Педагогічні умови формування професійної позиції вчителя загальноосвітньої школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»/ О.В. Темченко. – Харків: Харківський національний пед. університет ім. Г.С Сковороди, 2010. – 21 с.
7. Brackett, M. A., & Katulak, N. A. (2019). Emotional Intelligence in the Classroom: Skill-Based Training for Teachers and Students. In J. Ciarrochi & J. D. Mayer (Eds.), Applying emotional intelligence (pp. 1–27). Psychology Press.
8. Day, C., & Gu, Q. (2020). Resilient Teachers, Resilient Schools: Building and Sustaining Quality in Testing Times. Routledge.
9. Jennings, P. A., & Greenberg, M. T. (2019). The prosocial classroom: Teacher social and emotional competence in relation to student and classroom outcomes. Review of Educational Research, 79(1), 491–525.
10. Lovat, T., & Toomey, R. (Eds.). (2021). International Research Handbook on Values Education and Student Wellbeing. Springer.
11. Palmer, P. J. (2017). The Courage to Teach: Exploring the Inner Landscape of a Teacher's Life. Jossey-Bass.
12. Sutton, R. E., & Wheatley, K. F. (2018). Teachers' emotions and teaching: A review of the literature and directions for future research. Educational Psychology Review, 15(4), 327–358.

References:

1. Zhelanova, V.V (2019). Osobystist' maybutn'oho vchytelya pochatkovoyi shkoly: refleksyvnyy vymir. Profesiografichnyy pidkhid u systemi vyshchoyi osvity [The personality of a future primary school teacher: a reflexive dimension. A professional approach in the higher education system]. Zhytomyr: Publishing house O.O. Evenok. [in Ukrainian].

2. Zyazyun, I. A. (2017). Pedahohichna maysternist' vchytelya [Teacher's pedagogical skills]. K.: High school [in Ukrainian].
3. Kapskaya, A.Y. (2019). Psykholohichni chynnyky profesiynoho stanovlennya vchytelya [Psychological factors of a teacher's professional development]. K.: Pedagogical thought [in Ukrainian].
4. Klimova, D.V. (2014). Problema motyvatsiinoi hotovnosti do profesiinoi diialnosti u psykholohii [Problem of motivational readiness for professional in psychology]. Yednist navchannya i naukovykh doslidzhen – holovnyy pryntsyp universytetu: zbirny naukovyk prats, 133–135. [in Ukrainian]
5. Teplytska, A.O. (2017). Formuvannia osnov profesionalizmu maibutnikh uchyteliv matematyky. Dis. kand. ped. nauk [Formation of the basis of professionalism of future mathematics teachers. Diss. cand. ped. nauk]. Dnipro, 317 p. [in Ukrainian]
6. Temchenko, O.V. (2010). Pedahohichni umovy formuvannya profesiynoyi pozytsiyi vchytelya zahal'noosvitn'oyi shkoly [Pedagogical conditions for the formation of the professional position of a general education school teacher]. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv: Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda [in Ukrainian].
7. Brackett, M. A., & Katulak, N. A. (2019). Emotional Intelligence in the Classroom: Skill-Based Training for Teachers and Students. In J. Ciarrochi & J. D. Mayer (Eds.), Applying emotional intelligence (pp. 1–27). Psychology Press.
8. Day, C., & Gu, Q. (2020). Resilient Teachers, Resilient Schools: Building and Sustaining Quality in Testing Times. Routledge.
9. Jennings, P. A., & Greenberg, M. T. (2019). The prosocial classroom: Teacher social and emotional competence in relation to student and classroom outcomes. Review of Educational Research, 79(1), 491–525.
10. Lovat, T., & Toomey, R. (Eds.). (2021). International Research Handbook on Values Education and Student Wellbeing. Springer.
11. Palmer, P. J. (2017). The Courage to Teach: Exploring the Inner Landscape of a Teacher's Life. Jossey-Bass.
12. Sutton, R. E., & Wheatley, K. F. (2018). Teachers' emotions and teaching: A review of the literature and directions for future research. Educational Psychology Review, 15(4), 327–358.